

La fabricant

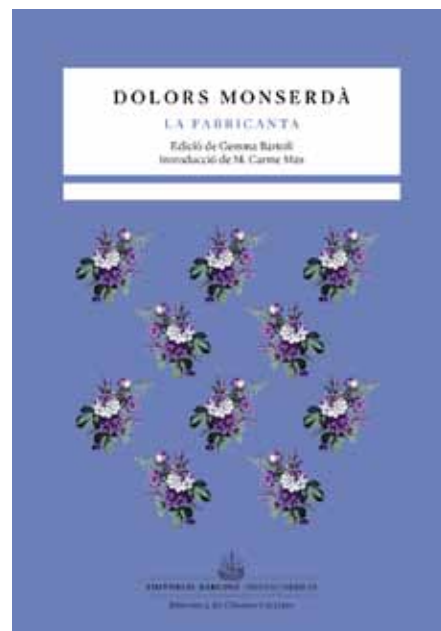
Carles Montpart Tura

L'editorial Barcino, seguint amb la seva línia d'oferir-nos noves edicions d'obres clàssiques en versions fidels als textos originals i pulcrament editades, ha publicat La fabricant, de Dolors Monserdà. Aquest títol, que ja és el número quatre de la col·lecció Imprescindibles —els tres primers van ser Tirant lo Blanc, La punyalada i la Poesia completa de Bartomeu Rosselló-Pòrcel— ens permet aproximar-nos a una autora poc coneguda i a una obra que sovint ha quedat eclipsada per la gran qualitat de la d'algunes dels seus contemporanis.

Una escriptora pionera

Dolors Monserdà Vidal (Barcelona 1845 – 1919) va estudiar al col·legi de les germanes Andrions, va ser de les primeres alumnes de Madame de Saint Paul —la primera professora diplomada en francès que es va establir a Barcelona—, i s'interessà de ben jove per la literatura, en contacte amb la tertúlia formada al taller de rellegat de llibres del seu pare, un petit cenacle literari al qual assistien personalitats com Víctor Balaguer, Josep Anselm Clavé, Manuel Milà i Fontanals, Frederic Soler, àlies *Serafí Pitarra*, o Narcís Monturiol

El 1862 publicà un poema en castellà dedicat a Josep Anselm Clavé i de seguida inicià, també en castellà, una intensa activitat literària amb articles a la premsa, narracions, poesia i obres de teatre. Més endavant, encetarà la seva obra novel·lística, ara ja en català, llengua que utilitzarà també en una gran part de la resta de la seva obra literària. La seva poesia, per exemple, a través de la qual obtingué diversos premis als Jocs Florals, és exclusivament en llengua catalana a partir de 1870. En teatre, Monserdà és autora d'obres com *Sembrad i cogeréis* (1874) o *Teresa o un jorn de prova* (1876).

Dolors Monserdà Vidal

M. Carme Mas, a la introducció de la seva novel·la més coneguda i que, com hem dit, s'ha reeditat enguany, *La fabricant* (Editorial Barcino, Imprescindibles. Biblioteca de Clàssics Catalans, 4, Barcelona, 2022), defineix l'autora amb aquests mots: "Dona, catalana i escriptora, en la segona meitat del segle XIX, tres llores sobre l'esperit inquiet d'una jove a qui li agradava 'fer córrer la ploma' des que va saber escriure, una lectora incansable, com la seva mare, capaç de llegir tota una nit i, l'endemà, incorporar-se al taller del marit rellogador al cor de la Barcelona menestral, un espai freqüentat per escriptors, pensadors i polítics" ("L'art de teixir novel·les", ed. cit., p. 9).

Com ens recorda també M. Carme Mas, quan Dolors Monserdà comença a escriure, a Europa algunes dones ja havien fet un cert recorregut en el camí de conquerir un espai, el de la creació literària, que tradicionalment havia estat reservat quasi en exclusiva als homes. Autores com Elizabeth Barrett Browning, les germanes Bontè o, més tard, Elizabeth Gaskell —amb *North and South* (1955), una novel·la ambientada al Manchester industrial— havien obert un camí que en el nostre àmbit literari començarà, com una autèntica pionera, Dolors Monserdà. Els seus referents femenins en l'àmbit català, però, només poden ser les dones poetes a qui ella mateixa va retre homenatge en el seu "Discurs" com a Presidenta dels Jocs Florals de Barcelona

de 1909, la primera vegada que els presidia una dona en el cinquantenari de la seva restauració. D'entre totes elles, la seva amiga i poeta Maria Josepa Massanés —una de les primeres dones a publicar un recull de poemes a l'Estat espanyol i de la qual Monserdà n'escriurà una biografia— serà la que influirà més en la nostra autora, especialment en la seva poesia. De totes formes, quan Monserdà va publicar *Poesies catalanes* (1888), els crítics literaris més destacats del moment, Josep Yxart i Joan Sardà, en van fer una recepció molt discreta.

Per a Víctor Català, en canvi, que era vint-i-quatre anys més jove, Monserdà va ser un autèntic referent: la considerava "la Mestra, lo cap de colla il·lustre" de les escriptores catalanes i hi va establir una relació que va esdevenir força sovintejada a partir de 1909. Com ens reporta M. Carme Mas a la introducció esmentada, quan Caterina Albert, el 1917, va ser presidenta dels Jocs Florals "en el seu discurs va reconèixer les dones que havien destacat en diferents àmbits de la vida pública catalana i, entre elles, en lloc prominent, Dolors Monserdà 'venerable entre totes, després de crear llibre sobre llibre, en una labor fecunda i perllongada que la converteix en estímul i exemple vivent'" (ed. cit., p. 13). Dolors Monserdà, al contrari que Caterina Albert, no va firmar mai amb pseudònim, i va passar de Dolors Monserdà a Dolors Monserdà de Macià quan es

va casar, i a Dolors Monserdà Vda. de Macià quan va morir el seu marit, l'argenter Eusebi Macià.

Periodisme i feminisme

Dolors Monserdà, com hem dit al principi, s'inicià en el periodisme i es pot considerar com la primera dona catalana que té una certa rellevància en aquest àmbit. Les seves narracions curtes i articles d'opinió es podien llegir en publicacions com *La Il·lustración de la Mujer*, *La Renaixença*, *La Veu de Catalunya*, *Ofrena*, *La Gramalla*, *Il·lustració Catalana*, *Or y Grana* o *Feminal*. Per encàrrec de Valentí Almirall, l'autora va dirigir *Modas y Labors*, suplement del *Diari Català*, el primer diari modern que es va escriure totalment en català.

Monserdà mostra en els seus textos una gran preocupació davant dels canvis individuals i col·lectius que el nou ordre social i econòmic sorgit de la industrialització produïa. Tot i que l'autora partia d'una concepció del món tradicional i conservadora, va incidir molt en els problemes en què es trobava la dona del seu temps i va esdevenir una de les pioneres del feminisme a Catalunya. L'any 1869, per exemple, havia publicat "La instrucció de la mujer", un article en què denunciava la situació de l'educació de les noies, en un moment en què l'analfabetisme de les dones

vorejava el 90 % de la població. Amb l'opuscle *El feminisme a Catalunya* (1907) i, sobretot, amb l'assaig *Estudi feminista* (1909), Dolors Monserdà reivindica l'ús d'aquest mot i la seva significació, i elabora el que Mary Nash considera "un dels textos fundacionals del feminisme a Catalunya" (ed. cit., p. 16). Els articles de tema social Monserdà els va aplegar al volum *Tasques socials* (1916) i els textos narratius breus al recull *Del món* (1908, Filigrana, 2020).

Dolors Monserdà considera que el paper de la dona burgesa era protegir, mitjançant l'actuació personal i la de centres adequats, la dona treballadora, tant per motius humanitaris i moralitzadors com, especialment, per evitar la radicalització de les seves postures. L'any 1910 va crear el *Patronat d'Obreres de l'Agulla*, un intent per donar millor vida a les cosidores, un dels sectors laborals més deprimits de l'època oferint una sèrie de serveis com borsa de treball, assistència mèdica gratuïta o fils i roba a preu de fàbrica. Aquesta feina la complementava la *Lliga de Compradores*, que s'encarregava de sensibilitzar totes les dones perquè no comprassin en establiments que s'abastien amb productes de l'explotació (amb publicació

de llistes blanques inclosa).

Obra narrativa

Pel que fa a l'obra novel·lística, Monserdà és autora de sis títols: *La Montserrat* (1893, Editorial Bruño, 1994), *La família Asparó* (1900, Cossetània Edicions, 2016), *La fabricant* (1904, fins a l'edició actual, a Edicions de l'Eixample, 1991 i a Horsori Editorial, 2008), *La Quitèria* (1906, Edicions La Guineu, 2006), *Maria Glòria* (1917, Adesiara, 2019) i la pòstuma *Buscant una ànima* (1920).

Monserdà va deixar escrit que el seu ideal literari era "escriure per a la dona" i que els seus escrits "poguessin ser-li d'alguna utilitat moral i material" (ed. cit., p. 14). En aquest sentit, doncs,

108 d'aquesta revista)

la seva obra va respondre sempre a uns principis de profit i de pragmatisme que en certa manera l'eximien d'un compromís estrictament estètic. La influència de Narcís Oller en els seus textos és força evident —Monserdà el considerà sempre com un mestre—en el sentit de voler bastir un panorama documentat de la societat catalana de l'època al mateix temps que generar una reflexió sobre els valors que l'autora transmetia a través dels seus articles i conferències. Com ens explica M. Carme Mas al pròleg esmentat, "totes les seves novel·les [...], com també les narracions curtes, [...], tenen protagonistes

femenines que viuen en situacions i contextos diferents en què desigs i frustracions, ambicions i entrebancs, il·lusions i desesperacions, amors i desamors es trenen i es destrenen hàbilment de la mà de Monserdà (ed. cit., p. 16). Ara bé, l'enfocament amb què l'autora presenta aquestes trames sempre és més didàctic i moralitzant que no pas estrictament realista.

La narració del triomf d'una dona

La fabricant, subtitulada *Novel·la de costums barcelonines (1860-1875)*, va ser publicada l'any 1904, el mateix en què Marian Vayreda treia *La punyalada* (el lector en té un comentari al número 112 de *latortugaavui.com*). De la novel·la se'n van fer dues edicions en quatre anys, alguna de les quals il·lustrada per Enric Monserdà, germà de l'autora, unes il·lustracions que l'edició que comentem ha recuperat a les pàgines finals.

La fabricant narra la història de l'ascens fins al triomf personal i social d'una dona en el marc de la industrialització de la segona meitat del segle XIX: Antonieta Coromines, d'origen menestral, casada amb Pere-Joan Grau, un obrer

amb pocs recursos, venç amb esforç i seny tota mena de dificultats fins a esdevenir una sòlida *fabricanta* de la indústria tèxtil, un membre respectable de la vigorosa burgesia barcelonina de la fi del segle. Monserdà, conscient que l'obra sortia a la llum en ple esclat de la novel·la modernista, justificava tant l'anacronisme que podia representar la trama com l'ús limitat dels mecanismes de ficció amb una intenció alligadora: mostrar amb admiració el fonament moral i material de la gran Barcelona burgesa coetània, una ciutat que, segons les seves pròpies paraules "sabia fer fortuna". Per M. Carme Mas, *La fabricanta* és "la primera novel·la urbana amb ulls de dona, la narració del creixement industrial de Barcelona, testimoni del paper de les dones empresàries en la indústria tèxtil de la ciutat" (ed. cit., p. 17).

Tot i ser cert que *La fabricanta* presenta usos narratius molt elementals i tòpics — especialment personatges esquemàtics i relacions maniquees—, i fins i tot una certa pulsio antiliterària que podia obeir a la finalitat de fer el text més acceptable provenint de la mà d'una dona, el lector actual hi pot valorar les reflexions que l'autora proposa sobre la seva societat, sobre el procés de formació de les elits i, en un lloc destacat, sobre un protagonisme femení que s'aparta de la condició habitual d'àngel

domèstic. Efectivament, Antonieta representarà, en contrast amb la seva cosina, Florentina Batlle, un model de dona independent, pràctica, intel·ligent, capaç de prendre decisions i d'administrar acuradament un negoci. La cosina, en canvi, retrata el tòpic perfil femení de dona educada per complaure el marit, que espera que es comporti com els herois de les novel·letes romàntiques que llegeix amb avidesa.

Aquí Monserdà elabora clarament un atac al bovarisme en nom de la sensatesa i d'un sentit pràctic de la realitat, un fet representatiu de les limitacions literàries que segons Enric Cassany presenta

la novel·la: "La Història es vol descriure més que no entendre: ve a confirmar o a contrariar un quadre perfectament fixat de valors morals. Representar aquest procés històric amb una acció i uns personatges prou individuats no és, doncs, del

cas, sinó tipificar i descriure. L'articulació de l'acció i la composició del material se'n ressenten, i delaten que la novel·la redueix el seu abast a un nivell de representació costumista" (*Història de la literatura catalana*, Enciclopèdia Catalana / Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 2018, vol. V, p. 511).

L'edició que comentem de *La fabricanta* —a càrrec de Gemma Bartolí— parteix de la segona edició de l'obra, revisada per l'autora i que presenta

alguns canvis respecte a la primera, de 1904. Seguint els criteris de la col·lecció, la responsable de l'edició afirma que s'ha "respectat escrupolosament el text de Monserrà, que hem transcrit de l'exemplar conservat a la Biblioteca de Catalunya" ("Criteris d'edició", p. 29).

Evidentment, el lector hi trobarà l'ortografia regularitzada segons la normativa actual, tot i que s'han respectat "les particularitats fonètiques, morfològiques, sintàctiques i lèxiques de l'edició de 1908". Aquest fet, per manca de costum, pot provocar una certa sorpresa en el lector no habituat a llegir textos d'aquesta època. L'estranyesa que aquest fet pot suscitar, però, queda plenament compensada per l'accés que aquesta edició ens dona a una llengua que, malgrat els castellanismes de l'època, es presenta plenament viva i expressiva. ■

PORTA UN SOCI
I ACONSEGUEIX 3 LLIBRES DE REGAL!

Per superar els nous reptes necessitem créixer i enfortir-nos com a societat civil, i per això també volem comptar amb tu. Segur que al teu entorn hi ha algú que podria ser el futur soci de l'entitat. Ajuda'ns a trobar-lo! Tu i el teu convidat rebreu de regal els llibres de Jordi Cuixart i l'últim Premi Sant Jordi.

COPIA EL TEU ENLLAÇ:

https://www.omnium.cat/ca/es-te-soci-porta-un-soci/?aps_id=66694

**ENVIA'L A TOTHOM
QUE VULGUIS CONVIDAR
A FER-SE SOCI D'ÒMNIUM**

MÉS INFORMACIÓ

ÒMNIUM **SEGUEIX-NOS!**

Per deixar de rebre les nostres comunicacions, fes clic [aquí](#). Pots oposar-te al tractament de les teves dades a través de correu electrònic a [dades@omnium.cat](#), o bé a Omnimium Cultural, carrer Diputació, 276, 08009 de Barcelona. Si vols més informació, pots consultar la nostra [política de privacitat](#) i la nostra [política de cookies](#).